

Sygn. akt I ACa 67/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 marca 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Edyta Mroczek

Sędziowie: SA Marta Szerel (spr.)

SO (del.) Dariusz Dąbrowski

Protokolant: protokolant sądowy Joanna Mikulska

po rozpoznaniu w dniu 16 marca 2017 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa K. S., A. S. (1) i A. S. (2)

przeciwko M. D.

o zachówek

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 1 października 2015 r., sygn. akt XXIV C 762/14

I. oddala apelację;

II. zasądza od M. D. na rzecz K. S. i A. S. (1) kwoty po 1.800 zł (tysiąc osiemset złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Dariusz Dąbrowski Edyta Mroczek Marta Szerel

Sygn. akt I ACa 67/16

UZASADNIENIE

Powodowie K. S. i W. S. wnieśli o zasądzenie od M. K. (obecnie D.) kwot po 75.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 28 lipca 2011 r. tytułem zachowku po zmarłej S. S. (2). Nadto wnieśli o zasądzenie na ich rzecz kosztów postępowania według norm przepisanych. W toku postępowania zmarł powód W. S., wobec czego postępowanie zawieszono a następnie podjęto z udziałem jego następców, na których stosownie do przepisu art. 1002 k.c. przechodzi roszczenie zmarłego o zachówek, tj. jego dzieci – A. S. (1) i A. S. (2).

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powodów na rzecz pozwanej kosztów postępowania oraz kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Wyrokiem z 1 października 2015 r. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz K. S. kwotę 49.500 zł, zaś na rzecz A. S. (1) i A. S. (2) – kwoty po 24.750 zł, wraz z odsetkami ustawowymi od 28 lipca 2011 r. do dnia zapłaty (pkt 1-3), a w pozostałym zakresie oddalił powództwo (pkt 4) oraz ustalił, że koszty procesu w 35% powodowie, zaś w 65% – pozwana, pozostawiając ich szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu (pkt 5).

Sąd Okręgowy ustalił, że S. S. (2) była matką K. S., W. S. i J. S.. 9 czerwca 1999 r. wystawiono polecenie przelewu kwoty 21.990,58 zł na rzecz Urzędu Gminy (...) z rachunku zleceniodawcy – M. K.. W tytule przelewu wskazano wykup mieszkania. 15 czerwca 1999 r. na rzecz S. S. (2) dokonano ustanowienia odrębnej własności lokalu oraz sprzedaży lokalu i oddania w użytkowanie wieczyste części gruntu. Przedmiot umowy stanowił lokal mieszkalny nr (...) przy ul. (...) w W. o powierzchni użytkowej 42,86 m². W tym samym dniu S. S. (2) sporządziła testament, na mocy którego do całego spadku powołała swoją wnuczkę – M. K., obecnie D.. Na mocy sporządzonej 16 listopada 2000 r. umowy darowizny S. S. (2) darowała na rzecz M. K. należącą do niej nieruchomości, obejmującą lokal mieszkalny nr (...) przy ul. (...) w W.. W § 5 przedmiotowej umowy S. S. (2) oświadczyła, że darowizna zostaje dokonana ze zwolnieniem od obowiązku zaliczenia na poczet schedy spadkowej, stosownie do treści art. 1039 § 1 k.c.

S. S. (2) zmarła 30 października 2010 r. W dacie śmierci była wdową. Pozostawiła trójkę dzieci – K. S., W. S. i J. S.. Postanowieniem z 27 kwietnia 2011 r. sąd stwierdził, że spadek po S. S. (2) na podstawie testamentu notarialnego, sporządzonego 15 czerwca 1999 r., nabyła wnuczka M. K., obecnie D., w całości. 29 listopada 2013 r. zmarł W. S.. Na podstawie ustawy spadek po nim, bez ograniczenia za długi spadkowe, odziedziczyli: żona – E. S. (1) oraz dzieci – A. S. (2) i A. S. (1).

Cały majątek zmarłej S. S. (2) sprowadzał się do prawa własności nieruchomości lokalowej – lokalu mieszkalnego nr (...) położonego w W. przy ul. (...). W księdze wieczystej prowadzonej dla tej nieruchomości jako właścicielka ujawniona jest M. K. (obecnie D.), która nabyła prawo własności w drodze darowizny od S. S. (2).

Pismem doręczonym pozwanej 27 czerwca 2011 r. powodowie wezwali pozwaną do dobrowolnego spełnienia świadczenia należnego im z tytułu zachowku.

Wartość lokalu mieszkalnego nr (...) położonego przy ulicy (...) w W., według stanu na 16 listopada 2000 r. a według cen z chwili orzekania, wynosi 297.000 zł.

M. D. tylko początkowo sprawowała opiekę nad spadkodawczynią oraz partycypowała w kosztach utrzymania mieszkania i spadkodawczyni, po czym w 1996 r. wyprowadziła się z mieszkania przy ul. (...) w W., w którym przebywała od 1993 r., zaś w 1998 r. przeniósła się na stałe poza granice Polski, do Stanów Zjednoczonych. Po wyjeździe pozwanej opiekę nad S. S. (2) sprawowali rodzice pozwanej, tj. D. i J. S., oni też dokonywali wszelkich opłat związanych z mieszkaniem. W opiece pomagali im także K. S. i W. S..

M. D., w czasie, gdy zamieszkiwała z babcią, pracowała w hotelu (...) jako kelnerka. Jej wynagrodzenie za pracę wynosiło 701,57 zł miesięcznie. 21 września 1998 r. na koncie bankowym pozwanej dokonano wpłaty gotówkowej w wysokości 25.500 zł. 23 września 1998 r. M. D. zawarła umowę sprzedaży należącego do niej samochodu. Cena sprzedaży w kwocie 27.500 zł miała zostać uiszczona bezpośrednio do rąk osoby uprawnionej. 30 marca 1999 r. pozwana otworzyła w banku lokatę terminową w kwocie 21.630 zł, a 30 kwietnia 1999 r. – kolejną lokatę terminową w kwocie 21.808 zł, zaś 30 września 1999 r. – następną, w kwocie 20.000 zł.

W takim stanie faktycznym, ustalonym na podstawie dowodów z niekwestionowanych dokumentów oraz opinii biegłego rzeczoznawcy majątkowego, a także częściowo zeznań świadków i przesłuchania stron, Sąd Okręgowy stwierdził, że powództwo było uzasadnione w przeważającej części, na podstawie art. 991 k.c.

Z powództwem o zachówek wystąpiły dzieci zmarłej S. S. (2) – córka K. S. oraz syn W. S., którzy nie zostali powołani do dziedziczenia w testamencie S. S. (2) i nie uzyskali stwierdzenia nabycia spadku po zmarłej, ani nie otrzymali należnego im zachowku w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, czy też zapisu testamentowego. W trakcie postępowania zmarł powód W. S., a spadek po nim nabyli, w częściach równych, po 1/3 spadku każdy: żona E. S. (1) oraz dzieci A. S. (1) i A. S. (2). Postępowanie zostało podjęte jedynie z udziałem dzieci W. S., bowiem zgodnie z treścią art. 1002 k.c. roszczenie z tytułu zachowku przechodzi na spadkobiercę osoby uprawnionej do zachowku tylko wtedy, gdy spadkobierca ten należy do osób uprawnionych do zachowku po pierwszym spadkodawcy, a E. S. (2) do takich osób nie należała.

Sąd pierwszej instancji stwierdził, że powodowi co do zasady przysługiwało roszczenie o zachówek od spadkobierczyni S. S. (2), którą była pozwana M. D.. Sąd stwierdził, że pierwotni powodowie nie byli trwale niezdolni do pracy, zatem każdemu należy się połowa – a nie dwie trzecie, jak żądano – wartości udziału, który by im przypadła przy dziedziczeniu ustawowym, a w pozostałej części powództwo oddalił.

Zgodnie z art. 994 k.c. Sąd wskazał, że dokonana przez spadkodawczynię na rzecz pozwanej darowizna przy obliczaniu zachowku została doliczona do spadku. Darowizna ta została dokonana 16 listopada 2000 r., tj. przed mniej niż dziesięciu lat od dnia otwarcia spadku, co nastąpiło 30 października 2010 r. Odnosząc się do zarzutu pozwanej, iż z uwagi na treść § 5 umowy darowizny przedmiot umowy darowizny z 16 listopada 2000 r. nie może być brany pod uwagę przy obliczaniu zachowku, Sąd Okręgowy stwierdził, że wyłączenie dokonanej przez spadkodawcę darowizny ze schedy spadkowej nie odnosi skutku względem uprawnień do zachowku określonych w art. 991 k.c. a wiąże się z działaniem spadku.

Podstawę obliczenia zachowku stanowi tzw. substrat zachowku, tj. czysta wartość spadku powiększona o darowizny podlegające zaliczeniu zgodnie z art. 994 k.c. Z poczynionych w toku postępowania ustaleń faktycznych wynikało, iż w skład spadku po S. S. (2) wchodził jedynie lokal mieszkalny nr (...) przy ul. (...) w W.. Wartość tego prawa własności według stanu z chwili otwarcia spadku, po cenach obecnych została ustalona na kwotę 297.000 zł.

Rozważając zgłoszone roszczenie co do wysokości należało ustalić wysokość przypadającego K. S. i W. S. udziału spadkowego, w przypadku dziedziczenia z mocy ustawy. Zgodnie z art. 931 k.c., wobec faktu, iż spadkodawczyni w chwili śmierci była wdową i pozostawiła trójkę dzieci – K. S., W. S. i J. S., w przypadku dziedziczenia w drodze ustawy każdy ze spadkobierców otrzymałby udział w spadku w wysokości jednej trzeciej. Pierwotnie występującym w sprawie powodowi należy się po połowie wartości udziału spadkowego, który by im przypadła przy dziedziczeniu ustawowym. Zatem wartość zachowku wynosiła w przypadku pierwotnie występujących powodów po 49.500 zł ($297.000 \times 1/3 \times 1/2$). A. S. (1) i A. S. (2) wstąpili do procesu w miejsce W. S., jako jego spadkobiercy. Dlatego też sumę przysługującą W. S. należało podzielić na dwóch następców prawnych zmarłego powoda, co dało kwoty po 24.750 zł.

W zakresie roszczenia odsetkowego Sąd wskazał, że zastosowanie znajdzie reguła ogólna z art. 455 k.c., w związku z czym odsetki należą się od momentu wezwania spadkobiercy – dłużnika do spełnienia świadczenia. W przedmiotowej sprawie powodowie wezwali pozwaną do dobrowolnego spełnienia świadczenia należnego im z tytułu zachowku pismem doręczonym pozwanej 27 czerwca 2011 r. Zatem po tej dacie pozwana znajdowała się już w zwłoce i Sąd zasądził odsetki ustawowe od dnia 28 lipca 2011 r., zgodnie z żądaniem pozwu.

O kosztach procesu postanowiono stosownie do art. 100 i 108 § 1 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wniosła pozwana, zaskarżając wyrok w części, w jakiej uwzględnione zostały roszczenia powodów (sprezycowanie – k. 471). Wyrokowi zarzuciła:

I. naruszenie przepisów prawa materialnego polegające na:

1) naruszeniu art. 5 k.c. przez brak miarkowania poprzez zmniejszenie kwoty zachowku i uznanie, iż nie nastąpiła okoliczność na tyle wyjątkowa, by powołując się na przepisy tegoż artykułu uznać, że dochodzona przez powodów kwota zachowku, niepomniejszona o nakłady pozwanej w kwocie odpowiadającej cenie wykupu lokalu mieszkalnego, jest nadużyciem praw podmiotowego w rozumieniu art. 5 k.c.;

2) naruszeniu art. 481 § 1 w zw. z art. 455 k.c. w zw. z art. 995 k.c. przez błędną wykładnię i błędne uznanie, iż powodowi przysługują odsetki za opóźnienie w zaspokojeniu roszczenia o zachówek za okres od dnia wezwania do zapłaty w sytuacji, gdy roszczenie o zachówek staje się wymagalne dopiero z chwilą wydania wyroku, w którym zostaje ustalona wartość składników majątku spadkowego, a tym samym wartość zachowku;

3) naruszeniu art. 993 k.c. w zw. z art. 1000 § 1 k.c. poprzez błędne uznanie, iż pozwana jest zobowiązana do zapłaty zachowku w granicach wartości darowizny, a nie tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny;

II. naruszenie przepisów prawa procesowego polegające na naruszeniu art. 227 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. przez niedokonanie wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego i nieprawidłową ocenę przedłożonego przez pozwaną materiału dowodowego, tym samym naruszając zasady swobodnej oceny dowodów, w szczególności popełniając błąd w ustaleniach faktycznych mających wpływ na rozstrzygnięcie w niniejszej sprawie, poprzez:

- brak ustalenia, że środki finansowe umożliwiające wykupienie lokalu mieszkalnego stanowiły wyłączną własność pozwanej, przy braku innych możliwości zapłaty za wykup przez pozostałych członków rodziny, w tym również powodów i innych zstępnych;

- nieprawidłowe przyjęcie braku posiadania przez powódkę środków pieniężnych na wykup mieszkania;

- pominięcie w procesie wyrokowania faktu, iż pozwana na rok przed datą dokonania przelewu z jej rachunku bankowego (tytułem wykupu lokalu mieszkalnego darczyńcy), zgromadziła na rachunku bankowym prowadzonym w jej imieniu środki finansowe;

- pominięcie faktu notoryjnego, iż zasadnicza część dochodów pozwanej wykonującej zawód kelnerki stanowiła tzw. „napiwki”.

Wskazując na powyższe pozwana wniosła o zmianę wyroku w zaskarżonej części i oddalenie w tym zakresie powództwa oraz przyznanie stronie pozwanej kosztów postępowania za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych; ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Powodowie wnieśli o oddalenie apelacji pozwanej jako oczywiście bezzasadnej oraz zasądzenie od pozwanej na rzecz powodów kosztów postępowania odwoławczego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja nie podlega uwzględnieniu.

Nie doszło do naruszenia wskazanych w apelacji przepisów prawa materialnego, ani istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy naruszeń prawa procesowego. Sąd Okręgowy prawidłowo stwierdził, że powodowie są uprawnieni do zachowku w określonej wysokości, zaś pozwana nie wykazała przesłanek niweczących to roszczenie, ani takich, które skutkowałyby obniżeniem zasądzonych z tego tytułu kwot.

Ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji są prawidłowe i Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne, za wyjątkiem oceny, iż pozwana nie mogła posiadać środków w kwocie umożliwiającej przelew na poczet wykupu nieruchomości lokalowej nr 33 przy ul. (...) w W.. W tym zakresie za częściowo słuszny należało uznać zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., jednak nie miało ono wpływu na prawidłowość wydanego w sprawie wyroku. Okoliczność, iż pozwana była w posiadaniu środków wystarczających na wykupienie mieszkania spadkodawczyni, co wynika w szczególności z faktu posiadania określonych lokat bankowych, nie oznacza, że z jej środków do takiej zapłaty faktycznie doszło. Materiał dowodowy sprawy wskazuje bowiem, że także sama spadkodawczyni posiadała spore oszczędności, a ojciec pozwanej, J. S., przesłuchany na wniosek pozwanej w charakterze świadka, zeznał o kwocie około 10.000 zł zgromadzonej przez S. S. (2), zbieranej przez nią z emerytury, podając, iż spadkodawczyni nie dużo wydawała i sama powiedziała świadkowi, że ma taką kwotę (protokół rozprawy z 4 grudnia 2014 r., 51' – k. 283). Co więcej, z zeznań matki pozwanej, D. S., również przesłuchanej na wniosek pozwanej w charakterze świadka, wynikało, że remont, na który powoływała się pozwana w zakresie nakładów na przedmiotowy lokal, dokonany był po śmierci S. S. (2) i to nie przez pozwaną, lecz przez jej rodziców (protokół rozprawy z 4 grudnia 2014 r., 33:37 – k. 282). Ustalając zaś substrat zachowku bierze się pod uwagę stan z chwili otwarcia spadku, co zresztą uczynił biegły w niniejszej sprawie, wyraźnie wskazując w opinii na jedynie dostateczny stan techniczny lokalu (k. 315). Wbrew zarzutom apelacji, brak jest podstaw do uznania za fakt notoryjny, iż zasadnicza część dochodów kelnerki to „napiwki”. Oczywistym jest, iż takie napiwki kelnerzy

otrzymują, jednak nie oznacza to, iż co do zasady stanowią one większość ich dochodów, a tym bardziej nie oznacza to udowodnienia faktu zarabiania przez pozwaną określonej sumy.

Przede wszystkim jednak wskazać należy, że okoliczność, iż pozwana mogła posiadać środki na wykup mieszkania, w kwocie odpowiadającej 20% jego wartości z uwagi na przysługującą S. S. (2) 80% bonifikatę, a nawet częściowo mogła go sfinansować, nie wpływają na ocenę zasadności roszczenia o zachówek, ocenianego stosownie do art. 991 i nast. k.c.

Materialnoprawna ocena żądań pozwu została przez Sąd Okręgowy dokonana w pełni właściwie i należy ją w całości podzielić. Sąd pierwszej instancji prawidłowo ustalił substrat zachowku, który zresztą nie był przez pozwaną kwestionowany, a następnie właściwie określił wysokość należnego powodowi zachowku, jako odpowiadającą połowie wartości udziału, który przypadłby im przy dziedziczeniu ustawowym.

Nie doszło do naruszenia art. 5 k.c. przez brak miarkowania kwoty zachowku i uznanie, iż nie nastąpiła na tyle wyjątkowa okoliczność, by uznać dochodzone przez powodów kwoty za nadużycie w zakresie obejmującym nakłady pozwanej na cenę wykupu. Przy obliczaniu zachowku do spadku dolicza się darowizny (art. 993 k.c.), zaś wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania a według cen z chwili ustalania zachowku (art. 995 k.c.). Celem zachowku jest ochrona interesów majątkowych najbliższych członków rodziny przez zapewnienie im, niezależnie od woli spadkodawcy, a nawet wbrew jego woli, roszczenia pieniężnego odpowiadającego określone w art. 991 § 1 k.c. ułamkowi wartości udziału w spadku, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, przy czym żaden z przepisów tytułu IV księgi czwartej kodeksu cywilnego nie przewiduje możliwości obniżenia wierzytelności z tytułu zachowku. Jednak judykatura dopuszcza możliwość zastosowania w odniesieniu do niego art. 5 k.c. (por. uchwała Sądu Najwyższego z 19 maja 1981 r., III CZP 18/81, OSNC 1981/12/228). Trzeba jednak każdorazowo wziąć pod uwagę, że zachówek stanowi minimum zagwarantowanego udziału w spadku spadkodawcy ustawowemu i pozbawić tego udziału można na podstawie art. 5 k.c. tylko w sytuacjach wyjątkowych (wyrok SN z 25 stycznia 2001 r., IV CKN 250/00, Lex nr 490432). Już samo bowiem pozbawienie uprawnionego do zachowku korzyści ze spadku w drodze dziedziczenia jest dla niego okolicznością krzywdzącą i dolegliwą, a prawa osób uprawnionych do zachowku służą urzeczywistnianiu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma wobec najbliższych (por. wyrok Sądu Najwyższego z 7 kwietnia 2004 r., IV CK 215/03, PiP 2005/6/111).

Taka sytuacja wyjątkowa w sprawie niniejszej nie zachodziła. Nawet jeżeli środki na wykup mieszkania częściowo pochodziły od pozwanej (czego jednak z pewnością nie wykazano, a powodowie to kwestionowali, wskazując także na oszczędności spadkodawczyni, których istnienie w znacznej wysokości – 10.000 zł – potwierdził także świadek – ojciec pozwanej), substrat zachowku, czyli przedmiotowy lokal mieszkalny nr (...) przy ul. (...) w W., wart był pięć razy więcej niż wpłata na jego wykup, a uprawnienie do bonifikaty przysługiwało wyłącznie zmarłej S. S. (2). Co więcej, nic nie wskazuje na to, by pozwana M. D. była osobą ubogą i aby jej sytuacja rodzinna, osobista bądź majątkowa uzasadniała obniżenie zachowku. Przedmiotowy lokal, stanowiący jedyny składnik substratu zachowku, nie służy w szczególności do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych pozwanej, jako zobowiązanej do zapłaty zachowku. Nie wykazane zostały żadne konkretne okoliczności faktyczne, które by uzasadniały stanowisko, że żądanie zapłaty pełnej należności z tytułu zachowku pozostawałoby w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Zasada taka zresztą nie została przez pozwaną w ogóle skonkretyzowana, a przedmiotowy zarzut został podniesiony dopiero w apelacji.

Nie doszło także do naruszenia art. 481 § 1 w zw. z art. 455 k.c. w zw. z art. 995 k.c. Wartość przedmiotu darowizny została obliczona zgodnie z art. 995 k.c., a więc według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku. Pozwana zresztą nie kwestionowała opinii biegłego w powyższym względzie i nie zgłosiła do niej żadnych zastrzeżeń.

Nie ma racji pozwana wskazując, że roszczenie o zachówek staje się wymagalne dopiero z chwilą wydania wyroku. Słusznie w tym zakresie Sąd pierwszej instancji odwołał się do rozbieżności w orzecznictwie, które pozwana tylko wybiórczo cytuje. W judykaturze wskazuje się, że termin, od którego zobowiązany z tytułu zachowku popada w opóźnienie, warunkujący zasądzenie odsetek ustawowych, należy ustalić indywidualnie, z uwzględnieniem okoliczności danej sprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego z 7 lutego 2013 r., II CSK 403/12, Lex nr 1314389; a

także z 22 czerwca 2016 r., III CSK 279/15, Lex nr 2096715). Powodowie od samego początku wskazywali konkretny termin wymagalności ich roszczeń a pozwana określonej przez nich daty nie podważała. Pozwana kwestionowała ich uprawnienie do zachowku co do zasady. Jednak okoliczność, że spadkodawczyni posiadała jedynie mieszkanie, nie była sporna. Pozwana mogła też racjonalnie ocenić wysokość zgłoszonych przez powodów roszczeń. Nie zostało też w ogóle podniesione, a tym bardziej wykazane, że od daty zgłoszenia żądania pozwanej do daty orzekania o zachowku wartość substratu zachowku uległa zmianie.

Kodeks cywilny nie reguluje w sposób szczególny terminu wymagalności zachowku. Zatem, jako roszczenie pieniężne, którego termin wymagalności nie został określony, znajduje do niego zastosowanie przepis ogólny art. 455 k.c., a odsetki od zasądzonej kwoty należą się uprawnionym niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do zapłaty. Gdyby roszczenie o zachowek zostało zaspokojone przez obowiązującą dobrowolnie, nie byłoby potrzeby wytaczania o nie powództwa. Wyrok zasądający zachowek nie ma charakteru konstytutywnego czy waloryzującego świadczenie, a jedynie deklaratoryjny. Wysokość zgłoszonego żądania podlega ocenie w toku procesu, jednak chodzi o weryfikację roszczenia wymagalnego już w dacie zgłoszenia, a nie dopiero w dacie wyrokowania. Zobowiązany do zapłaty zachowku powinien spełnić świadczenie na rzecz uprawnionych niezwłocznie po otrzymaniu od niego stosownego wezwania do zapłaty skonkretyzowanej kwoty, a jeśli tego nie czyni, popada w opóźnienie uzasadniające naliczenie odsetek ustawowych od należnej wierzycielowi sumy. Automatyczne zasądzanie odsetek od daty wyroku prowadzi bowiem do pokrzywdzenia wierzyciela, czyniąc zobowiązanego z tytułu zachowku beneficjentem długotrwałości procesu sądowego i niesolidności jako dłużnika.

Obecnie w orzecznictwie podkreśla się powyższy, bezterminowy charakter roszczenia o zachowek oraz wynikającą zeń okoliczność, że odsetki ustawowe za opóźnienie należą się od daty wezwania zobowiązanego do zapłaty zachowku (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2015 r., III CSK 375/14, Lex nr 1794316, oraz z 24 lutego 2016 r., I CSK 67/15, Lex nr 2015119, a także Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 26 maja 2015 r., I ACa 1758/14, Lex nr 1747373, oraz Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 29 grudnia 2014 r., I ACa 809/14, Lex nr 1711565).

Nie był także zasadny zarzut naruszenia art. 993 k.c. w zw. z art. 1000 § 1 k.c. Z przepisu art. 993 k.c. jednoznacznie wynika, że przy obliczaniu zachowku do spadku dolicza się darowizny.

Powołany przez pozwaną przepis art. 1000 k.c. reguluje problem uzyskania kwoty potrzebnej do uzupełnienia zachowku od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczaną do spadku, gdy nie będzie możliwe uzyskanie zachowku od spadkobiercy czy zapisobiercy windykacyjnego. Taka zaś sytuacja w sprawie niniejszej nie zachodziła. Pozwana jest bowiem zobowiązana z tytułu zachowku jako spadkobierca, a nie – obdarowana. Granice wzbogacenia będącego skutkiem darowizny, o jakich mowa w tym przepisie, jej zatem nie dotyczą.

Co więcej jednak, w ogóle nie można uznać, by granice wzbogacenia rozumieć tak, jak to wskazuje pozwana. Zasądzony zachowek obejmuje łącznie sumę 99.000 zł. Wartość zaś mieszkania, stanowiącego substrat zachowku a jednocześnie darowiznę uczynioną na rzecz pozwanej przez spadkodawczynię, to kwota 297.000 zł. Nawet zatem zakładając – co nie zostało jednak wykazane w niniejszym postępowaniu – że pozwana częściowo sfinansowała wykup mieszkania, to jedna piąta jego wartości, która stanowiła kwotę wykupu, daje kwotę 59.400 zł. Pozostała zatem część wartości tego lokalu, czyli 237.600 zł, stanowi wartość wzbogacenia pozwanej. Nawet odejmując od tej kwoty całkowicie dowolne i nieudowodnione twierdzenie o sfinansowaniu remontu mieszkania na sumę 100.000 zł, dalej pozostaje wartość blisko 140.000 zł, wystarczająca na zaspokojenie zasądzonych na rzecz powodów kwot i z pewnością mieszcząca się w granicach wzbogacenia.

Zważywszy na powyższe, na podstawie art. 385 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

O kosztach postępowania apelacyjnego postanowiono na podstawie art. 98 k.p.c., ustalając wysokość należnych powódcom, reprezentowanym przez radcę prawnego, kosztów zastępstwa procesowego zgodnie z § 6 pkt 6 w związku z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności

radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.

Dariusz Dąbrowski Edyta Mroczek Marta Szerel